

תמוז התשע"א

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מלחמת מדין

לפרשת מטות

היא לחזור ולהקים את ישראל מאת המדינים, לשחרר אותם מבחינה רוחנית ומוסרית ולחלץ אותם מאימת נכליהם"

- אלא שפסוק ב מעורר לפחות שתי שאלות:
1. מדוע יש לנקום מאת המדינים ולא מאת המואבים, הרי לכאורה אלו כמו אלו החטיאו את ישראל?
  2. מה החשיבות שהאחראי על נקמה זו מאת המדינים יהיה משה רבינו? מדוע דווקא הוא צריך לעשות זאת לפני מותו?

מדוע נקמה דווקא מן המדינים:

ביחס לשאלה הראשונה מסביר החזקוני ד"ה "צרו את המדינים"

"ואל את המואבים כי המואבים מדאגה עשו פן יבואו ישראל, ועוד ישראל לקחו ארצם מיד סיחון" כלומר על פי החזקוני למואב היתה סבה מדינית/פוליטית/צבאית לנסיון להחטיא את ישראל, בעוד שלמדינים לא היתה כל סבה לשותפות בחטא. ובאופן זומה אומר רש"י: "שהמואבים נכנסו לדבר מחמת היראה שהיו יראים מהם שיהו שוללים אותם ... אבל המדינים נתעברו על ריב לא להם"

הרמב"ן עונה על השאלה הנ"ל ואומר:

"כי זקני מדין חשבו המחשבה הרעה הזאת, כמו שנאמר ויאמר מדין אל זקני מדין (במדבר כ"ב ד') כי בהם נתעיצו מתחילה והם נתנו עצה זו למואב שתזננה בנותיהם עמהם ויצמידו אותם לבעל פעור להדיחם מעל ה' (ואף אם) לא נזכר שם.

ועוד ששלחו להם בת מלכם לזנות עמהם וזה טעם ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם. כי לולי מדעת יועצי המלכות נעשה, כבודה בת מלך במדין מה תבקש בשטים בערבות מואב לבא אל מחנה עם אחר, כי ישראל בערבות מואב בשטים היו, ומאין תבא שם המדינית הזאת. אבל היתה יפת תאר

פרשת מטות עוסקת במספר נושאים: דיני נדרים והפרתם, מלחמת מדין - מלחמת הנקמה של עם ישראל בעקבות חטא בעל פעור ותנאי בני גד וראובן שביקשו להישאר בעבר הירדן המזרחי. בשעור זה נתמקד במלחמת מדין ובייחודה של מלחמה זו. המצוה הכללית שנצטוו ישראל לצרור את המדינים, שנאמרה בפרשת פנחס, באה לכלל מעשה בפרשתנו, והקב"ה מצוה את משה על מלחמה זו (במדבר פרק לא):

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. ב נָקֶם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים אַחַר תִּאֲסֹף אֶל-עַמִּיךָ. ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם לֵאמֹר הִחְלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִיו עַל-מִדְּיָן לְתֵת נִקְמַת-יְהוָה בְּמִדְּיָן. ד אֶלְף לַמִּטָּה אֶלְף לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לְצַבָּא. ה וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלְף לַמִּטָּה שְׁנַיִם-עֶשֶׂר אֶלְף חֲלוּצֵי צָבָא. ו וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְף לַמִּטָּה לְצַבָּא אֹתָם וְאֶת-פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֲצֵצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ. ז וַיִּצְבְּאוּ עַל-מִדְּיָן פְּאֶשֶׁר צָנָה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר. ח וְאֶת-מַלְכֵי מִדְּיָן הָרְגוּ עַל-חַלְלֵיהֶם אֶת-אֹי וְאֶת-רְקִס וְאֶת-צֹר וְאֶת-חוּר וְאֶת-רְבִעַת חַמְשֵׁת מַלְכֵי מִדְּיָן וְאֵת בַּלְעָם בֶּן-בְּעֹר הָרְגוּ בַּחֶרֶב.

כלומר מלחמת מדין מוגדרת כנקמה, וזה דבר יחודי מכיוון שלא מצינו במלחמות אחרות סוג מלחמה כזה (מלבד מלחמת עמלק שהיא ייחודית בפני עצמה וגם בה לא מופיע המושג נקמה). ניתן להסביר את הציווי לכך הוא כיון שמדין החטיאו את בני ישראל בעוון בעל פעור החמור, על כן יש לנקום בהם. ומסביר רש"י ד"ה "נקם"

"הנקמה מקימה את המשפט שנרמס ברגלי זדים, או היא מקימה את האישיות שהושפלה עד עפר. הנוקם מזדהה עם הדבר שהוא מבקש להקימו. ... על פי זה תתבאר גם אות מלת היחס "מי" נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים. המטרה איננה להכניע את האויב ולגמול לו כגמולו. אילו בקש לומר כן היה נוקט לשון "נקום ב". אך המטרה

מאד, ושלחו אותה זקני מדין שם כי אמרו בתואר
אשה יפה רבים הושחתו (יבמות סג):

לדעת הרש"ר הירש התשובות לשאלות שהצגנו
לעיל קשורות זו בזו.

בפרשתנו מפורש ביצוע הנקמה מאת המדינים
שעליה נצטוו בפרשה הקודמת, פרשת פינחס, ושם
נומקה הנקמה (במדבר כ"ה, ט"ז-י"ח):

טז וַיִּדְבֶּר הַנְּהָ אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. יז צְרֹר אֶת-
הַמְּדִינִים וְהַפִּיטָם אוֹתָם. יח כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם
בְּנִכְלִיהֶם אֲשֶׁר-נָכְלוּ לָכֶם עַל-דָּבַר-פְּעוֹר וְעַל-דָּבַר
כְּזָבִי בַת-נִשְׂאֵי מִדֵּיָן אֲחֵתָם הִמָּפֶה בְּיוֹם-הַמִּגְפָּה
עַל-דָּבַר-פְּעוֹר.

ומפרש רש"ר הירש שם:

"הם ממשיכים במעשי הפיתוי שלהם שכבר
הוכתרו בהצלחה יתירה, ומבחינה זו הם שונים
מהמואבים שהביאו עליכם את הרעה פעם אחת
ולא יספו. ואילו המדינים עדיין עומדים באיבתם
זו המאיימת על נאמנותכם לה' ועל מוסריותכם.

אביתם זו שכבר הוכחה כלפיכם, עוד ניזונה בליבם
על ידי רגש הנקמה שהרי בת נשיאם לא מתה
במגפה אלא היא נהרגה בידי אדם מישראל,
ולפיכך סבורים הם שעליהם לנקום את נקמת דם
אחותם. הואיל ואביה הוא ראש אומות הרי כזבי
המוכה נחשבת אחות כולם".

כלומר על פי רש"ר המואבים ביקשו לפגוע בבני
ישראל באופן חד-פעמי, אולם המדינים הם בגדר
איום תמידי על ישראל: בנאמנותם של ישראל הם
מבקשים לפגוע על ידי החטיאם בעבודה זרה,
ובמוסריותם הם מבקשים לפגוע על ידי החטיאם
בגילוי עריות.

נראה שהבדל זה בין המואבים למדינים קשור
למטרותיהם של עמים אלו בהחטיאם את ישראל:
(רש"ר הירש לפרק לא פסוק ג).

"מואב נתכוון להחליש את ישראל מבחינה
חומרית, אך לא היה בדעתו להמית את ישראל
מבחינה רוחנית ומוסרית ... לא מי שמאיים על
ישראל באבדון חומרי, אלא מי שמביא עליו מוות
רוחני ומוסרי - הוא הוא אויבו העיקרי"

המואבים ביקשו לפגוע בישראל מבחינה חומרית
ולכן הספיקה להם פגיעה חד-פעמית, אך המדינים
מבקשים לפגוע בישראל מבחינה רוחנית ומוסרית
ולכן הם ימשיכו לנסות בכל עת, מסיבה זו נצטוו
בני ישראל לפגוע רק במדינים ולא במואבים על פי
רש"ר.

מדוע דווקא ע"י משה:

עד כה התייחסנו לשאלה הראשונה שהוצגה לעיל,
אבל כפי ששאלנו לעיל דבר יחודי נוסף הוא
שהציווי על זמן המלחמה הוא בחיי משה דווקא,
(שימות לאחר המלחמה). ונשאלת השאלה מדוע?
לדעת הרש"ר הירש יש קשר בין הדברים. נקמה
מאת אלו המבקשים לפגוע בישראל מבחינה
רוחנית ומוסרית צריכה להיות דווקא על ידי
משה; כך הוא כותב:

משה מסר לישראל את תורת ה' המבוססת על
צניעות ועל נאמנות לה', ולפני מותו הוא יבטיח את
קיום שני העמודים האלה של שליחותו; ולפיכך
הוא שנצטוו להכות את המדינים כדי להגן על
עמו מפני גילוי עריות ועבודה זרה.

הנקמה במדינים קשורה קשר ישיר לשליחותו
המיוחדת של משה. משה נתן לישראל את התורה
ששנים מיסודותיה הם הצניעות והנאמנות לה'.
מטרתם של המדינים היא להחטיא את ישראל
בדיוק בשני יסודות אלו על ידי גילוי עריות ועבודה
זרה. חשוב מאד אפוא שדווקא משה רבינו הוא
ש"יבטיח את קיום שני העמודים האלה של
שליחותו".

הרמב"ן עונה על השאלה בד"ה "נקם נמת בני
ישראל מאת המדינים" ואומר:

נגזר על משה רבינו שלא יעבור את הירדן, אבל
מעבר לירדן עשה כל מצות ישראל, נצח שני מלכי
האמורי הגדולים וחלק את ארצם בנחלה, והוא
ראוי שיעשה נקמה בשונאי ה', ואין על יהושע רק
מצות הארץ. ועוד **שחלק לו הקב"ה כבוד זה**
שיראה וישמח צדיק כי חזה נקם, וזה טעם אחר
תאסף אל עמך.

כלומר הרמב"ן רואה את מצות הנקמה במדין
כחלק מתפקידו של משה לעומת יהושע שתפקידו
"רק מצות הארץ". הנקמה במדין היא חלק מן
הפעילות של עבר הירדן המזרחי, וככזו היא חלק
מתפקידו של משה, לעומתו יהושע עתיד לפעול
בעבר הירדן המערבי, בארץ.

סיבה נוספת, כותב הרמב"ן, להטלת הנקמה במדין
על משה היא "שחלק לו הקב"ה כבוד זה שיראה
וישמח צדיק כי חזה נקם" - הזכות לנקום ברשעים
היא כבוד לצדיק, והקב"ה רצה לזכות את משה
בנקמה זו לפני מותו.

הרלב"ג, לעומת זאת, רואה בהטלת משימת
הנקמה על משה ולא על יהושע שיקול אלוהי
המתייחס לאיכות הנקמה:

בעבור שעל ידי משה תשלם זאת הנקמה באופן
יותר שלם, רצה ה' יתעלה שתעשה על ידו.

כלומר נקמת ה' במדין תעשה "באופן יותר שלם"
על ידי משה, ולכן רצה הקב"ה שיעשה הדבר לפני
מותו של משה (הרלב"ג מוסיף לשיקול זה גם את
הצורך במהירות כדי להקדים פעילות מצד מדין).
כך כתב הרלב"ג גם בפרשה הקודמת (כו, יז):

זאת המלחמה תשלם על יד משה באופן יותר שלם
לכלות את המדינים ממה שיעשה על יד יהושע,
לחוזק ההבדל שבין משה ליהושע. ולזה תמצא
בזאת המלחמה מהפלא, מה שלא ימצא כמוהו
במלחמה אחת ממלחמות יהושע, כי **בעם מעט**
נצחו תכף עם גדול ורב, לא החיו כל נשמה
מהזכרים, והיו באופן מהריבוי שהיה מספר
הנקבות מהטף אשר לא ידעו משכב זכר שלושים
ושנים אלף, **ועם כל זה לא נפקד איש מאנשי**
המלחמה אשר באו שם. ולזה רצה ה' יתעלה

שתעשה זאת המלחמה קודם שיאסף משה אל עמיו.

מדוע משה לא מוביל את המלחמה:

אבל אם כך נשאלת השאלה: מדוע משה לא נלחם בעצמו הרי הקב"ה ציוה עליו לנקום במדיין? המדרש עונה על כך באופן מעניין, במדבר רבה (וילנא) פרשת מטות פרשה כב:

"וישלח אותם משה אמר הקב"ה למשה נקם נקמת אתה בעצמך והוא משלח את אחרים אלא מפני שנתגדל בארץ מדין אמר אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה, המשל אומר בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן".

כלומר באה התורה להראות את גדולתו של משה כאדם הנוהר מכפיות טובה. משה שגדל במדיין בזמן שברח מפרעה ולא היה לו מפלט, התגורר בבית יתרו ואף נשא את בתו, לא יכול היה בסוף ימיו לנקום בעצמו במדיין. לכן שלח את פינחס.

הסבר נוסף לשליחת פינחס הוא כיון שהוא התחיל בנקמה ממדיין ע"י מעשה הקנאות ולכן הוא ממשיך את המלחמה במדיין בבחינת "אין המצווה נקראת אלא על שם גומרה". כמו שאומר הרמב"ן: "זוהי טעם אחר תאסף אל עמך – ומשה חלק כבוד לפנחס שהתחיל במצוה ועליו לגומרה, ועשאו משוח מלחמה זו. ואין ראוי שילך אלעזר כי הוא כהן גדול".

משה לא מתמהמה

ומשה לא מתמהמה אלא (לא, ג-ד)

וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין. אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא.

כלומר במלחמה זו משה מצווה את העם למסור מכל שבט אלף איש - כל שבט חייב לשלוח נציגות שווה למלחמה כיון שמלחמה זו היא ככפרה והתנקות מחטא פעור והיה על כל העם להתמסר למלחמה זו.

וביאר רש"י (בעקבות חז"ל):

אף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא איחר.

ובאופן דומה פרש גם הרלב"ג:

התועלת הראשון הוא להודיע עוצם זריזות משה לעשות מצות ה' יתעלה, שאף על פי שידע שאחר זאת המלחמה יאסף אל עמיו לא נתעצל בה, אך מיהר לנקום זאת הנקמה לפי מה שאפשר.

כלומר משה מזדרז לעשות מצוות ה' אף על פי שהוא יודע שהדבר מקרב את מיתתו. מצוות ה' היא חשובה יותר מכל שיקול אנושי ואישי. אולם הרלב"ג לומד מכאן גם ענין נוסף:

התועלת השני הוא להודיע שהשלמים אינם חרדים מהמוות, כי אינם בוחרים מאד באלו החיים הגופניים; כי היותר טוב להם, אחר שקנו מן המושכלות, שימותו, כדי שיתענגו תמיד בהשגת כל המושכלות אשר קנו אותן יחד; כי אז לא ימנעו

החומר זאת ההשגה כמו שנתבאר זה במקומותיו. ולזה לא תמצא שחרד משה מהמוות בזה המקום ולא במקום אחר.

במקרה זה, גם אדם שרגיל להזדרז בעשיית המצוות, יתכן שהיה מתעכב קימעא מחשש המוות. כאן לא מדובר רק בצורך בזריזות אלא ביחס לקץ החיים - למוות. אולם משה אינו חושש מהמוות כי הבנתו את היחס בין חיים למוות שונה היא מהבנתם של רוב האנשים. משה רואה את החיים בעולם הזה כמקום שבו יש לקנות מושכלות, ואת החיים בעולם הבא כמקום שבו מתענגים על המושכלות שהושגו בחיים הגופניים. כיון שכך, אך טבעי הוא שלאחר השגת המושכלות "היותר טוב" הוא למוות. החיים בעולם הזה אינם מטרה כשלעצמם, וכל משמעותם היא אך ורק בקביעת מעמדו של האדם בעולם הבא.

הנס שבמלחמה:

ראינו לעיל ש"חוזק התבדל" בין משה ליהושע הוא מהגורמים לזרז את הנקמה במדין קודם מיתת משה, כי הנקמה שנעשתה על יד משה היא גדולה באיכותה ממלחמות יהושע. את זאת ראינו לומד הרלב"ג מן העובדה שעם מעט מישראל נצחו עם רב ולא החיו נשמה מהזכרים, ומצבא ישראל לא נפקד איש. פרטים אלו לומד הרלב"ג מצירוף כמה פסוקים בפרשתנו:

א. לוחמי ישראל היו מעטים מול "עם גדול ורב" - וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא (לא, ה).

ב. ויהי המלקוח יתר הבז אשר בזו עם הצבא... ונפש אדם מן הנשים אשר לא ידעו משכב זכר כל נפש שנים ושלשים אלף (לא, לב-לה)

כלומר על ריבוי המדינים ניתן ללמוד ממספר "הנשים אשר לא ידעו משכב זכר" שהיה שלושים ושנים אלף; ולעומת זאת היה צבא הלוחמים של ישראל שנים עשר אלף בלבד. ולמרות היחס המספרי (לא, ז): ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה ויהרגו כל זכר.

מח ויקרבו אל-משה הפקדים אשר לאלפי הצבא שרי האלפים ושרי המאות. מט ויאמרו אל-משה עבדך נשאו את-ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא-נפקד ממונו איש. ונקרב את-קרבתך הנה איש אשר מצא קלי-זהב אצעה וצמיד טפעת עגיל וכומו לכפר על-נפשתינו לפני הנה.

הצלחה צבאית כזו לא היתה "במלחמה אחת ממלחמות יהושע", ולכן רצה הקב"ה שמלחמה זו תעשה על יד משה. מובן שהדבר מלמד על אהבת ה' לישראל, כך כותב הרלב"ג:

התועלת הרביעי הוא לפרסם הפלגת אהבת ה' יתעלה לישראל, כי בהתפרסם לפניו שעם מדין ירעו לישראל בתכלית מה שאפשר להם, השתדל בסיבות הנאותות לכלותם בעת היות ישראל עוזרים בהשגחה אלהית.

דברי ראשי הפקודים למשה:

לדעת האלשיך הקדוש דברים אלו שאמרו "הפקדים אשר לא לפי הצבא שרי האלפים ושרי המאות" אל משה, הם דברי התשובה שלהם לטענתו של משה אליהם "החיותם קל נקבה. הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור ותהי המגפה בעדת ה'" (לעיל פסוקים טו-טז). אמנם יותר משלושים פסוקים מפרידים בין דברים אלו לדבריו של משה, אך לדעתו באמת תשובתם לא היתה מיידית אלא "אחר עבור מעט והיחל להתקרר כעסו, קרבו ויאתיו אליו להפיס דעתו". לדבריהם, משה חושד בהם במה שאין בהם, וכך כותב האלשיך הקדוש:

ויאמרו אליו עבדך נשאו. לומר, הנה מכלל דבריך באומרו 'החיותם כל נקבה', הלא אפשר לחשוב ולומר כי חמלו על הנשים, כי עינינו נשאנו עליהם או קרבנו אליהן. אך חלילה לנו, כי הנה עבדך נשאו את ראש וחשבון אנשי המלחמה, ואין צריך לומר שלא מת אחד, כי אם אפילו לא נפקד ממנו מהיות איש, שהוא מהיות צדיק. כי כל אנשים שבמקרא צדיקים כנודע מרבתינו ז"ל (תנחומא שלח ד). ובזה יאמר 'ולא נפקד ממנו איש', שהוא מהיות צדיק נקרא איש. כי נשמרו אפילו מהביט אל פני אשה, כמו שכתבנו מרבתינו ז"ל שהיו משחירין פניהן להשמר מראות שוא (שיר השירים רבה פרשה ד).

הם מבינים שמשה חושד בהם שהם החיו את הנשים מתוך שראו אותן וחשקו בהן - "כי עינינו נשאנו עליהם או קרבנו אליהן". הם שוללים חשד זה מכל וכל - "עבדך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידו ולא נפקד ממנו איש". לא חסר איש, אין מישהו שהפסיק להיות "איש" (=צדיק), כולם נותרו אנשים כלומר צדיקים, ו"נשמרו אפילו מהביט אל פני אשה". בזה גם מתבאר הביטוי "אשר בידו" (... ראש אנשי המלחמה אשר בידו...) וממשיך וכותב האלשיך הקדוש:

וזה כוונת באומרו 'המלחמה אשר בידו', כלומר כי שתי מלחמות הן, אחת, מלחמת אנשים עם אנשים, שנית, מלחמת איש ביצרו. והנה המלחמה הראשונה היא בידו של הקב"ה, כי ה' איש מלחמה ולה' התשועה. אבל מלחמת היצר הרע בידו של אדם, כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב). ואמרו, 'עבדך נשאו את ראש אנשי המלחמה', ובאילו מלחמה אמרנו? במלחמה אשר בידו הוא מלחמת היצר הרע שעליה יקראו אנשי המלחמה. אך מלחמת אויבנו, ה' איש מלחמה ולא אנתנו ליקרא אנשי המלחמה. רק במלחמת היצר הרע שהיא בידו נקרא אנשים. כי הנה ולא נפקד ממנו איש, כי כל אחד יקרא איש צדיק, ואיש מלחמה בבחינת מלחמה. באופן כי אשר השארנו הנשים, לא במרד, כי נשאנו אליהן עינינו, כי לא כן הוא.

כלומר הביטוי "אשר בידו" אינו מתייחס ל"אנשי המלחמה", אלא למלחמה עצמה. יש "מלחמת אנשים עם אנשים", ויש "מלחמת איש ביצרו". המלחמה הראשונה היא בידי שמים, אבל מלחמת איש ביצרו היא בידו של אדם. שרי האלפים ושרי המאות מדגישים שהם מתייחסים ל"מלחמה אשר בידו", דהיינו למלחמת איש ביצרו, ועליה הם מעידים "ולא נפקד ממנו איש", כולם אנשים כולם צדיקים.

הכפרה הנדרשת מהיוצאים למלחמה:

דרך נוספת ללמוד את דברי ראשי הפקודים הוא כביטוי של צורך בכפרה לאחר המלחמה. רבותינו מסבירים שכפרה זו היא על הרהור הלב (שבת סד, א):

'ולא נפקד ממנו איש', לדבר עבירה, לומר שהיו בכל עת בדינו ולא נפקד איש מאחינו אשר בצבא אל מקום אחר לעבור עבירה. ואמר להם משה: אי"כ קרבן זה למה, אמרו לו: לכפר על נפשותינו מהרהור הלב.

כלומר המפקדים, אינם חוששים מעבירות שנעשו במהלך המלחמה, בעניין זה 'לא נפקד ממנו איש', אלא הם חוששים מהרהור עבירה ועל כך הם רוצים לכפר.

המהר"ל כותב שבמלחמה יש 'יציאה מן הסדר', הקביעות מתערערות. כל עוד האדם נמצא במסגרת רגילה ושגרתית הוא לומד להכיר את עצמו ולשלוט על יצרו, אבל כאשר סדר זה מופרע, כאשר יוצאים מן השגרה, יש חשש שאותם יצרים שנכבשו ילבו מחדש. מפקדי הצבא מודיעים למשה שעקב השגחתם 'לא נפקד ממנו איש' בדבר עבירה, המשמעת ההלכתית האישית נשמרה גם בתחומי הלחימה. ברם, מידי הרהור הלב הם לא יצאו. ערעור המסגרת השגרתית גורר אחריו

בהכרח נפילות מסוימות, ולו בתחום ההרהור. מכאן למדים אנו עקרון חשוב. לכל יציאה ממסגרת יש יכולת לערער את יציבותו של האדם, לא רק הנפשית אלא גם המוסרית. כאשר אדם יוצא מסדרי החיים הרגילים, העכבות המוסריות הרגילות שהוא מציב לעצמו עלולות להתפרק והוא יכול למצוא את עצמו עושה דברים שלא היה מעיז לעשות בימים רגילים. עלינו ללמוד מכאן, מה רבה תשומת הלב הנדרשת במקרים של יציאה מן הסדר. אמנם, שיא היציאה מן הסדר הוא במלחמה, שם ישנה הרגשה של התמוטטות העולם הגוררת אחריה פורקן יצרים, אבל בעיות דומות קיימות גם בהגירה, בחופשה או במילואים. המסגרת עוזרת לאדם לשמור על עצמו בתחומי המוסר, יציאה ממנה זוקקת תשומת לב גדולה, ומחייבת:

א. מודעות - אדם שמתגייס לצבא, למשל, צריך לדעת שכל מיני כוחות שהוא חושב שהוא כבר הכניע והשתלט עליהם יופיעו מחדש.

ואולם המסית אינו פטור מן העונש. לכן בפרשתנו שמסופר על הריגת בלעם במלחמת מדין שם מספרת התורה על חטאו של בלעם”

ב. **סדר** - על האדם ליצור לעצמו מסגרות ותבניות, להכניס עצמו לסדר קבוע. היכן שישנה הקפדה גדולה על סדר ומשמעת הבעיות נדירות.

ג. **זהירות**, הנצרכת במצבים אלה יותר מאשר במסגרת הטבעית של האדם. אדם הנמצא במסגרת הטבעית פחות זקוק לזהירות מפני יצריו, השגרה מגנה עליו. אדם היוצא לצבא, היוצא מן השגרה, זקוק ליתר זהירות.

דברים אלה מנוסחים בגמרא במשפט קצר (עירובין נד, א):

אמר רבי יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין עמו לוייה - יעסוק בתורה.

ומסביר המהר"ל את כוונת הגמרא (נתיב התורה א):

וטעם הדבר שהדרכים הם בחזקת סכנה, כי הדרכים אין שם ישוב האדם, ודבר כמו זה הוא נבדל מן עיקר העולם... ולפיכך שולטים שם הפגעים אשר הם מתנגדים אל העולם, ולכך יש לו לחוש שישלטו בו פגעים... ולפיכך אמר... יעסוק בתורה כי התורה סדר שמירת העולם... ושמירת הסדר מציל מן הפגעים אשר לא ישלטו, כי אין הפגעים שולטים רק כאשר פורש מן העולם.

מדוע התורה מצניעה את חלקו של בלעם בחטא בעל פעור:

תוך כדי מלחמת מדין מתגלה פרט חשוב מאוד ביחס לבלעם, במדבר פרק ל"א, ט"ז:

הוּ הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעַם לְמִסֵּר מַעַל בְּיַקְנֹק עַל דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמִּגְפָּה בְּעֵדַת יַקְנֹק:

כלומר מכאן אנו לומדיחטא בעל פעור נעשה בעצת בלעם. בלעם עודד את חטא בעל פעור ואף יזם אותה. אבל אם כך נשאלת השאלה מדוע בפרשת בלק בה מתרחש החטא לא צוין פרט זה אלא נאמר שם "ויחל העם לזנות אל בנות מואב" כחטא של העם ללא עצת בלעם?

נחמה ליבוביץ' עונה על כך בעיונייה לפרשת השבוע ובכך נלמד מסר חינוכי חשוב:

נראה שלקח גדול ומוסר השכל רצתה התורה ללמדנו על ידי כך. אם כי היתה היוזמה של בלעם והוא שיעץ לשלוח את בנות מדין למחנה ישראל כדי לפגוע בבת עינס, בטוהר המשפחה היהודית. אם כי המסית והמדיח בלעם הוא, אך האשמים הם ישראל "ויחל העם לזנות". לא ספרה התורה שם אלא את חטאם של ישראל ואת עונשם. כי אחריות המעשה של עושהו והאחריות אישית היא. ואין המוסת פטור הימנו מפני שהסיתו המסית, שהרי "דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים.

כלומר כאשר האדם חוטא הוא אחראי למעשיו והוא לא יכול להשליך את האחריות על מסיתים אחרים שגרמו לו לחטוא. לכן בשעת המעשה מציינת התורה שישראל נענשו כי חטאו.